

Viittomakielinen kirjasto

Työryhmän ehdotus toimintamalliksi

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:9

Viittomakielinen kirjasto

Työryhmän ehdotus toimintamalliksi

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:9

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto / Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut>

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet, 2007

ISBN 978-952-485-306-4 (nid./htf)

ISBN 978-952-485-307-1 (PDF)

ISSN 1458-8102

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/
Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2007:9

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeri

Julkaisun päivämäärä
7.2.2007

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä	
Viittomakielisen lainauskirjaston toiminnallista mallia selvittävä työryhmä Puheenjohtaja: Anneli Äyräs Sihteeri: Jari Heiskanen		Toimeksiantaja Opetusministeriö	
		Toimielimen asettamispv 3.3.2006	Dnro
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Viittomakielinen kirjasto; Työryhmän ehdotus toimintamalliksi			
Julkaisun osat Muistio + liitetaulukko			
Tiivistelmä <p>Opetusministeriö asetti vuosiksi 2003-2005 Vammaiset ja kulttuuri-toimikunnan. Toimikunnan ehdotus toimenpideohjelmaksi valmistui 22.10.2004 nimellä Taide tarjolle, kulttuuri kaikille. Jatkotoimenpiteenä julkistettiin 3.3.2006 ministeriön toimenpideohjelma Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus.Yhtenä toimenpiteenä mainittiin, että opetusministeriö selvittää yhteistyössä Kuurojen liiton kanssa mahdollisen viittomakielisen lainauskirjaston toiminnallista mallia ja sen tehtävää viittomakielisen oppimateriaalin tuottajana. Toimenpideohjelman julkistamistilaisuuden yhteydessä sovittiin selvitystyön aloittamisesta ja työryhmän kokoonpanosta.</p> <p>Työryhmä esittää muistiossaan, että opetusministeriö antaisi päätöskirjeellään Kuurojen liiton tehtäväksi ylläpitää Viittomakielistä kirjastoa, jonka tehtäviin kuuluisivat kirjasto-, tuotanto- ja asiantuntijapalvelut ja että Viittomakielisen kirjaston toiminta alkaisi 1.3.2008.</p> <p>Työryhmän ehdotus sisältää seuraavat kirjaston perustamisen ja toiminnan peruslinjaukset:</p> <p>Viittomakieli on yksi perustuslain mainitsemista vähemmistökielistä.</p> <p>Toiminnallaan Viittomakielinen kirjasto edistäisi viittomakielisten asemaa tasa-arvoisina kansalaisina tiedon ja kulttuurin saavuttamisessa.</p> <p>Viittomakielinen kirjaston tehtävänä olisi tuottaa, hankkia ja ylläpitää sekä levittää käyttöön viittomakielistä aineistoa viittomakielisten kuurojen kaikkien ikäryhmien koulutus-, sivistys-, ja virkistystarkoituksiin sekä muitten viittomakieltä tai viittomakommunikaatiota käyttävien hyödynnettäväksi.</p> <p>Kirjasto tuottaisi, ostaisi ja levittäisi lasten, nuorten ja koko perheen aineistoja, viittomakielisiä oppimateriaaleja, viittomakielen oppimateriaaleja, suomen- tai ruotsinkielestä viittomakielelle käännettyjä teknisin menetelmin tallennettuja kirjoja ja lehtiä, kotimaisen elokuvien viittomakielisiä käännöksiä, sekä viittomakielellä tuotettuja kulttuuri-, taide- ja viihdeaineistoja ja dokumentteja.</p> <p>Toiminta tulisi rahoittaa valtion budjettivaroilla ottaen huomioon kirjaston laaja tehtävä sekä opetusta että yleistä tiedonhankintaa ja kulttuuria palvelevana erityiskirjastona.</p>			
Avainsanat kirjasto, viittomakieli			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:9		ISSN 1458-8102	ISBN 978-952-485-306-4 (nid.) 978-952-485-307-1(PDF)
Kokonaissivumäärä 29	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Yliopistopaino		Kustantaja Opetusministeriö	

Presentationsblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
7.2.2007

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare) Arbetsgrupp tillsatt för att presentera en funktionell modell för ett bibliotek för teckenspråkig litteratur Ordförande: Anneli Äyräs Sekreterare: Jari Heiskanen	Typ av publication Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar		
	Uppdragsgivare Undervisningsministeriet		
	Datum för tillsättande av 3.3.2006	Dnro	
Publikation (även den finska titeln) Bibliotek för teckenspråkig litteratur; ett förslag till verksamhetsmodell (Viittomakielinen kirjasto; työryhmän ehdotus toimintamalliksi)			
Publikationens delar Promemoria och en bilagetabell			
Sammandrag <p>Undervisningsministeriet tillsatte Kommissionen för handikappade och kultur för åren 2003-2005. Kommissionens uppgift var att fungera som ministeriets sakkunnigorgan i frågor som har att göra med tillgång till kulturverksamhet och kultur för handikappade. Lika tillgång till konst och kultur är kommissionens förslag till åtgärdsprogram. Det offentliggjordes 22.10.2004. Beredningen fortsatte och 3.3.2006 presenterades ministeriets åtgärdsprogram om tillgänglighet för konst och kultur. Ett av undervisningsministeriets uppdrag var att i samarbete med Finlands Dövas Förbund r.f. utreda en modell för ett bibliotek som lånar ut material på teckenspråk. Avsikten är också att biblioteket producerar läromaterial på teckenspråk. I mars 2006 när åtgärdsprogrammet gavs offentlighet kom man överens om att inleda ett utredningsarbete. Samtidigt slog man fast arbetsgruppens sammansättning.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår att undervisningsministeriet beslutar om att Finlands Dövas Förbund får i uppgift att upprätthålla ett Bibliotek för teckenspråkig litteratur. Biblioteket tar sig an biblioteks-, produktions- och sakkunnigservice. Arbetsgruppen föreslår att biblioteket inleder sin verksamhet 1.3.2008.</p> <p>Arbetsgruppens förslag innehåller följande riktlinjer för biblioteket:</p> <p>Teckenspråk nämns som ett av minoritetsspråken i grundlagen. Ett bibliotek för material på teckenspråk främjar de teckenspråkiga personernas position som jämställda medborgare när det gäller att kunna ta till sig information och kultur.</p> <p>Syftet med ett bibliotek för material på teckenspråk är att producera, skaffa och upprätthålla samt distribuera material på teckenspråk till alla döva personer som kommunicerar på teckenspråk. Målgruppen omfattar alla åldersgrupper och deras utbildnings-, bildnings- och fritidsbehov. Också övriga personer som använder eller kommunicerar på teckenspråk har tillgång till biblioteket.</p> <p>Biblioteket producerar, köper in och distribuerar material avsett för barn, ungdomar och familjer. Samma gäller läromaterial på teckenspråk, läromaterial om teckenspråk samt böcker och tidningar som från finska respektive svenska har översatts till teckenspråk och som med olika tekniska metoder har lagrats. Vidare omfattar biblioteket inhemska filmer som har översatts till teckenspråk samt kultur-, konst- och underhållningsmaterial och dokument som ursprungligen har producerats på teckenspråk.</p> <p>Syftet är att finansiera bibliotekets verksamhet med budgetmedel. Man skall i sammanhanget beakta att biblioteket har många funktioner: det riktar in sig på undervisning och det är ett specialbibliotek för allmän informationsanskaffning och kultur.</p>			
Nyckelord bibliotek, teckenspråk			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2007:9	ISSN 1458-8102	ISBN 978-952-485-306-4 (htf.) 978-952-485-307-1 (PDF)	
Sidoantal 29	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Universitetstrycket		Förlag Undervisningsministeriet	

Description

Publisher Ministry of Education		Date of publication 7.2.2007	
Authors (If a committee: name of organ, chair, secretary) Chair: Anneli Äyräs Secretary: Jari Heiskanen	Type of publication Reports of the Ministry of Education, Finland		
	Contracted by Ministry of Education		
	Committee appointed on 3.3.2006	Dnro	
Name of publication The sign-language library; Committee Proposal for a operations model			
Parts Report and Appendix Table			
<p>Abstract</p> <p>A committee on Special needs and culture appointed by the Ministry of Education for 2003-2005 published its proposal for an action programme called Taide tarjolle, kulttuuri kaikille in October 2004. As a follow-up to this, the Ministry of Education created an action programme on Access to art and culture. As one of the measures included in it the Ministry was to cooperate with the Finnish Association of the Deaf in developing a possible model for a sign-language library and determining its mission as a producer of sign-language learning materials.</p> <p>The committee appointed to this end proposes that the Ministry of Education give the Association of the Deaf an assignment to run a sign-language library charged with library, production and expertise services, starting on 1 March 2008.</p> <p>Regarding the establishment and operation of the library, the committee states and proposes the following:</p> <p>Sign language is one of the minority languages referred to in the Constitution.</p> <p>The sign-language library is to promote the status of sign-language speakers as citizens entitled to equal access to arts and culture.</p> <p>The library is to produce, acquire, maintain and distribute sign-language materials to all deaf age groups for educational, cultural and recreational purposes and for the use of those who speak and otherwise communicate in sign language.</p> <p>The library would produce, purchase and distribute materials suited to children, young people and whole families; sign-language learning material; material about sign language; books, newspapers and periodicals translated from Finnish or Swedish into sign language and recorded by technical means domestic films subtitled in sign language and cultural, art and entertainment materials and documents produced in sign language.</p> <p>In view of the extensive mission of the sign-language library as a special library serving both education and general information acquisition, its operation would be financed from the state budget.</p>			
Other information sign-language, library			
Name and number of series Reports of the Ministry of Education, Finland 2007:9		ISSN 1458-8102	ISBN 978-952-485-306-4 (pbk.) 978-952-485-307-1 (PDF)
Number of pages 29	Language Finnish	Price	Degree of confidentiality public
Distributed by Helsinki University Press		Published by Ministry of Education	

Opetusministeriölle

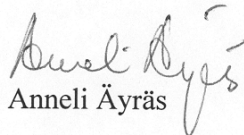
Opetusministeriö asetti vuosiksi 2003–2005 Vammaiset ja kulttuuri-toimikunnan, jonka tehtävänä oli toimia ministeriön asiantuntijaelimenä vammaisten ihmisten kulttuuritoimintaan ja kulttuurin saavutettavuuteen liittyvissä kysymyksissä. Toimikunnan ehdotus toimenpideohjelmaksi valmistui 22.10.2004 nimellä Taide tarjolle, kulttuuri kaikille, Vammaiset ja kulttuuri- toimikunnan ehdotus toimenpideohjelmaksi (Opetusministeriön julkaisuja 2004:29). Jatkotoimenpiteenä opetusministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto asetti 4.2.2005 työryhmän valmistelemaan ministeriön toimenpideohjelmaa vuosille 2006–2010 taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden parantamiseksi. Tämän työryhmän ehdotukset julkistettiin 3.3.2006 ja on julkaistu nimellä Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus, Opetusministeriön toimenpideohjelma 2006–2010 (Opetusministeriön julkaisuja 2006:6). Yksi työryhmän toimenpide-ehdotuksista edellyttää, että opetusministeriö selvittää yhteistyössä Kuurojen Liiton kanssa mahdollisen viittomakielisen lainauskirjaston toiminnallista mallia ja sen tehtävää viittomakielisen aineiston tuottajana.

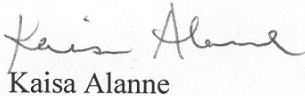
Toimenpideohjelman julkistamistilaisuudessa päätettiin perustaa ad hoc työryhmä opetusministeriön ja Kuurojen Liiton kesken. Opetusministeriön edustajana työryhmässä on toiminut kulttuuriasianneuvos Anneli Äyräs ja Kuurojen Liiton puolelta viittomakieliyksikön päällikkö Kaisa Alanne, viestintäyksikön päällikkö Antti Mäkipää, ts. kirjastonhoitaja Eeva Paunonen ja erityisasiantuntija Jari Heiskanen.

Asiantuntijana on kuultu tuottaja Yrjö Hyötyniemeä opetushallituksesta.

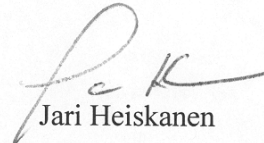
Työryhmä jättää ehdotuksensa viittomakielisen kirjaston perustamiseksi opetusministeriölle jatkotoimenpiteitä varten.

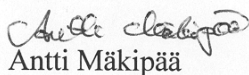
Helsingissä 30.11.2006

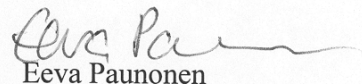

Anneli Äyräs

Kaisa Alanne

Tarja Terävä

Jari Heiskanen

Antti Mäkipää

Eeva Paunonen

Sisältö

Opetusministeriölle	6
Työryhmän ehdotus viittomakielisen kirjaston toimintamalliksi	8
Perustelut	12
Perustietoa ja käsitteistöä kuuroudesta ja viittomakielestä	12
Viittomakielisen videotuotannon nykytila	17
Yleistä viittomakielisestä oppimateriaalista	18
Oppimateriaalituotanto	19
Käännöstuotanto	20
Muut tuottajat	21
Tuotannon ja jakelun tekniikasta	22
Viittomakielisten kirjastopalvelujen tarve	24
Kuurojen liiton tieteellinen kirjasto	24
Kuurojen kirjastopalvelut Pohjoismaissa	24
Kirjallisuutta	29

Työryhmän ehdotus viittomakielisen kirjaston toimintamalliksi

Opetusministeriö antaa päätöskirjeellään Kuurojen Liiton tehtäväksi ylläpitää Viittomakielistä kirjastoa, jonka tehtäviin kuuluvat kirjasto-, tuotanto- ja asiantuntijapalvelut.

Kirjaston toiminta käynnistyy 1.3.2008.

Lainsäädäntö

Kirjasto noudattaa vuonna 2006 voimaantullutta tekijänoikeuslain muutosta (821/2005).

Tekijänoikeuslain 17§:n 3 momentin mukaan ”Valtioneuvoston asetuksella säädetään niistä laitoksista, joilla on oikeus valmistaa julkaistusta teoksesta viittomakielellä kappaleita kuuroille ja kuulovammaisille, jotka eivät voi käyttää teoksia tavanomaisella tavalla, lainattavaksi, myytäväksi tai käytettäväksi välittämisessä muulla tavalla kuin radiossa tai televisioissa lähettämällä”.

Valtioneuvoston asetuksen 1036/2005, 7a§ mukaan ” Kuurojen Liitto ry:llä on tekijänoikeuslain 17§:n 3 momentissa tarkoitettu oikeus valmistaa teoskappaleita kuuroille ja kuulovammaisille”.

Arvopohja

Suomessa viittomakielisten oikeudet turvataan perustuslailla. Viittomakieli on yksi perustuslain mainitsemista vähemmistökielistä.

Toiminnallaan viittomakielinen kirjasto edistää viittomakielisten asemaa tasa-arvoisina kansalaisina tiedon ja kulttuurin saavuttamisessa.

Visio

Viittomakielinen kirjasto toimii viittomakielellä valmistetun aineiston valtakunnallisena erikoiskirjastona, tuottajana ja asiantuntijaorganisaationa. Se palvelee mm. kaukolainoin kotimaisia ja ulkomaisia kirjastoja sekä tekee muuta yhteistyötä näiden kanssa.

Viittomakielinen kirjasto on kaiken maassamme valmistettavan viittomakielisen aineiston keskus, joka palvelee viittomakielistä vähemmistökieliryhmää ja muodostaa keskeisen valtakunnallisen tietovarannon kansalliseen kulttuuriin.

Viittomakielisen kirjaston aineistotietokannan tulee olla yhteensopiva muiden käytössä olevien tietokantojen kanssa, mutta se tulee rakentaa ottamaan huomioon myös viittomakieliset käyttäjät.

Tavoite

Viittomakielinen kirjasto tuottaa, hankkii ja ylläpitää sekä levittää käyttöön viittomakielistä aineistoa viittomakielisten kuurojen kaikkien ikäryhmien koulutus-, sivistys- ja virkistystarkoituksiin sekä muitten viittomakieltä tai viittomakommunikaatiota käyttävien hyödynnettäväksi.

Kohderyhmä

Viittomakielisen kirjaston toiminnan tavoitteena on ensisijaisesti kohentaa viittomakielisten kuurojen yhteiskunnallista asemaa. Toiminta hyödyttää myös suurempaa käyttäjäjoukkoa, joka on kielen näkökulmasta jaettavissa seuraaviin ryhmiin.

Viittomakielinen kuuro on kuuro tai huonokuuloinen henkilö, joka on omaksunut viittomakielen ensi- tai äidinkielenään ja itse samaistuu viittomakieliseksi. Viittomakieli on hänen parhaiten hallitsemansa ja jokapäiväisen elämänsä luontevin kieli.

Viittomakielinen on kuuro, huonokuuloinen tai kuuleva henkilö, joka on omaksunut viittomakielen ensi- tai äidinkielenään ja itse samaistuu viittomakieliseksi.

Viittomakieltä käyttävä on henkilö, joka käyttää viittomakieltä jokapäiväisessä elämässään. Hän voi olla viittomakielinen tai hän on oppinut viittomakielen toisena tai vieraana kielenä.

Viittomakommunikaatiota käyttävä on henkilö, joka käyttää jokapäiväisessä elämässään jotakin viittomakielen viittomistoa hyödyntävää puhuttuun kieleen perustuvaa kommunikaatiomenetelmää (esimerkiksi viitottu puhe, tukiviittomat).

Kirjasto palvelee lainaustoiminnallaan ja asiantuntemuksellaan myös muita viittomakielistä ja viittomakielisestä aineistosta kiinnostuneita tarvitsijoita.

Tuotantopalvelut

Kirjasto tuottaa, ostaa ja levittää lasten, nuorten ja koko perheen ohjelmia, viittomakielen oppimateriaaleja, viittomakielisiä oppimateriaaleja, suomen- tai ruotsinkielestä viittomakielelle käännettyjä videokirjoja ja -lehtiä, kotimaisten elokuvien viittomakielisiä käännöksiä sekä viittomakielellä tuotettuja kulttuuri-, taide- ja viihdeohjelmia sekä ajankohtaisohjelmia ja dokumentteja.

Kirjaston tuotantotehtävään kuuluu viittomakielisten ohjelmien ja materiaalien

- tuottaminen, osatuottaminen
- tilaaminen alihankkijoilta
- esitysoikeuksien hankkiminen

Ohjelmat varustetaan myös äänellä ja tekstityksellä silloin kun se on tarkoituksenmukaista. Kirjastolle laaditaan strategia, pitkän aikavälin toimintasuunnitelma sekä vuosittain hy-

väksyttävät toimintasuunnitelmat (mm. tuotanto), jotka hyväksytään opetusministeriön, opetushallituksen ja Kuurojen Liiton neuvotteluissa.

Liitetaulukossa 1. on esitetty vuosina 2008–2012 tuotettavaksi suunniteltujen aineistotyyppien tuotantomäärät ja kustannukset.

Kirjaston tuotettavaksi kuuluvat

- erilaisin teknisen menetelmin tallennetut ohjelmatuotannot (esimerkiksi vhs-kaseteilla, CD/DVD-levykkeillä ja niistä kehitettävillä uusilla tallennusformaateilla jaettavat ohjelmat)
- tietoverkossa jaettavat ja saavutettavat ohjelmat
- digitaalisen television kautta lähetettävät ja saavutettavat ohjelmat
- mobiililaitteisiin lähetettävät ja niillä saavutettavat ohjelmat sekä
- edellä lueteltujen mahdolliset hybridimuodot.

Kirjasto- ja asiantuntijapalvelut

Kirjasto tarjoaa kirjastopalveluja kirjaston kohderyhmäksi määritellyille asiakkaille. Kirjasto täydentää, kohderyhmän tarpeiden mukaan, muiden julkisten kirjastojen palvelua.

Kirjasto toimii valtakunnallisena viittomakielisen aineiston erikoiskirjastona, ja tarjoaa neuvontaa ja asiantuntijapalveluita yleisille ja tieteellisille kirjastoille.

Henkilökunta ja tilat

Kirjasto tarvitsee aluksi yhden kirjastoalan koulutuksen saaneen kirjastonhoitajan/informaattikon. Kirjastonhoitajan tulisi hallita sekä suomen kieli että suomalainen viittomakieli. Kirjaston toiminnan laajetessa henkilökunnan tarve voi kasvaa.

Kirjaston tuotantotoimintaa koordinoimaan tarvitaan av-tuotantojen ammattilainen, tuottaja.

Oppimateriaalien tuotantoa ja sisältöjä koordinoimaan ja suunnittelemaan tarvitaan pedagoginen suunnittelija.

Ohjelma- ja materiaalituotantoihin osallistuu tuotantokohtaisesti tarvittava henkilöstö, sisällöntuottajista tekniseen henkilöstöön ja kääntäjiin. Lisäksi kirjasto käyttää muita asiantuntijapalveluita.

Kirjasto sijoittuu Kuurojen Liiton toimitilojen yhteyteen, Kiinteistö Oy Valkeaan taloon, Helsingin Pohjois-Haagaan. Kirjaston tilat suunnitellaan ottamaan huomioon viittomakielisen asiakaskunnan tarpeet ja Design for All-periaatteen mukaiset saavutettavuuskriteerit.

Viittomakielisen kirjaston rahoitus

Kuurojen Liitto ry ylläpitää Viittomakielistä kirjastoa. Toiminta rahoitetaan valtion budjetista opetusministeriön hallinnonalalta, määrärahoista 29.01.23 (Opetushallituksen toimintamäärärahat) ja 29.80.50 (Eräät avustukset). Kirjasto voi hakea ja ottaa vastaan rahoitusta myös muualta.

Kirjaston lainaus- ja neuvontapalvelut ovat käyttäjille maksuttomia. Perusopetuksen verkkoaineisto on avoimessa verkossa vapaasti kaikkien käytettävissä. Muita viittomakielisiä aineistoja (kuten cd:t, kirjat ja muut painetut tuotteet) myydään oppilaitoksille; niitä voidaan myydä myös mm. kirjastoille ja yksityisille henkilöille.

Kirjaston alustavat kustannukset ovat pääryhmittäin seuraavat:

Yleismateriaalit

Kululaji	Euroa (1000)
Henkilöstön palkat	71 500
Sosiaalikulut	20 500
Matkat, koulutus	9 200
Tilavuokrat	3 350
Toimisto	6 200
Hankinnat	3 600
Lainaus (postimaksut yms.)	26 000
Arkistojärjestelmä, tietokanta	
hankinta	20 000
ylläpito	7 500
Materiaalituotannon kulut (sis. tuotantohenkilöstö, laitevuokrat, matkat, tulkkaus, yms. tuotantokulut)	373 050
Yleismateriaalit, kulut yhteensä	540 900

Tuotantokulut materiaalityypeittäin on esitetty perusteluosan lopussa.

Oppimateriaalit

Kululaji	Euroa (1000)
Henkilöstön palkat	38 500
Sosiaalikulut	12 500
Matkat, koulutus	4 800
Tilavuokrat	1 650
Toimisto	2 000
Hankinnat	3 500
Lainaus (postimaksut yms.)	6 000
Arkistojärjestelmä, tietokanta	
hankinta	
ylläpito	2 500
Oppimateriaalituotannon kartoitus	
palkat ja sosiaalikulut	7 800
työtila ja välineet	1 000
matkat	800
Oppimateriaalien tekijäkoulutus	30 000
Materiaalituotannon kulut (sis. tuotantohenkilöstö, laitevuokrat, matkat, tulkkaus, yms. tuotantokulut)	315 000
Oppimateriaalit, kulut yhteensä	426 050
Yleismateriaalit ja oppimateriaalit yhteensä	966 950

Yllä oleviin laskelmiin ei sisälly oppimateriaalien jakelussa mahdollisesti hyödynnettävä videoklippipankki serveriratkaisuineen eikä viittomakielisten yleismateriaalien lainauksessa ja jakelussa hyödynnettävä monikanavaratkaisu (kts. esityksen perustelut), josta Kuurojen Liitto ry pyrkii hankkimaan kokemusta pilottihankkeelle, jota koskeva hakemus tehdään RAY:lle syksyllä 2006.

Perustelut

Perustietoa ja käsitteistöä kuuroudesta ja viittomakielestä

Kieli- ja kulttuuriryhmä

Viittomakieliset kuurot ovat osa laajempaa viittomakieltä käyttävien ryhmää. He katsovat itsensä maamme yhden kieli- ja kulttuurivähemmistön jäseniksi ja tämän määritelmän vahvistaa perustuslain kielipykälä § 17, jonka mukaan viittomakieltä käyttävien ja vammaisuuden vuoksi tulkittamis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla.

Seuraavissa määritelmissä pyritään kuvailemaan ryhmän kategorioita. Ryhmien lukumäärät ovat arvioituja, sillä asiasta ei ole virallisia tilastoja. Tiedot perustuvat muun muassa Kuurojen Liitto ry:n kuntoutussihteerien ja työasiamiesten rekisteriin ja kuurojen yhdistysten jäsenrekisteriin.

Viittomakielinen

Viittomakielisellä henkilöllä tarkoitetaan kuuroa, huonokuuloista, kuurosokeaa tai kuulevaa henkilöä, jonka äidinkieli tai ensikieli on viittomakieli.

Viittomakieli on äidinkieli kuuroille tai huonokuuloiselle henkilölle, jonka vanhemmista toinen tai molemmat ovat kuuroja, ja viittomakieli on äidinkieli myös kuurojen vanhempien kuulevalle lapselle. Viittomakieli taas on ensikieli kuuroille tai huonokuuloiselle lapselle, joka on omaksunut viittomakielen kuulevilta vanhemmiltaan, joiden äidinkieli ei ole viittomakieli.

Ne, jotka ovat oppineet suomalaisen tai suomenruotsalaisen viittomakielen ensimmäisenä kielenään, hallitsevat sitä parhaiten, ja käyttävät sitä jokapäiväisessä elämässä, kutsuvat itseään viittomakielisiksi. Nykyään itse kuuroudella on vähemmän merkitystä, sillä viittomakielisiin kuuluu kuuroja, huonokuuloisia ja kuulevia.

Suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä on käytetty Suomessa yli 150 vuoden ajan ja ne ovat muodostuneet vakiintuneiksi kieliksi. Niihin on kytketty myös vahvasti historiallisia kokemuksia, kulttuurisia tekijöitä ja identiteettiä. Puhutaankin sosio-kulttuurisesta näkökulmasta. Viittomakielinen yhteisö on vakiinnuttanut asemansa suomalaisessa yhteiskunnassa. Perheissä, joissa on kuuroja vanhempia ja kuulevia lapsia, käytetään yleensä pääasiallisesti viittomakieltä. Näin kuulevat lapset omaksuvat viittomakielen äidinkiele-

nään. Tai perheessä on kuuro viittomakielinen lapsi, ja muut kuulevat sisarukset omaksuvat samassa kotiympäristössä viittomakielen käytön automaattisesti.

Viittomakieltä käyttävä

Tämä termi on laaja ja monitasoinen. Viittomakieltä käyttäviksi voidaan luokitella kolme ryhmää:

Viittomakieli äidinkielenä tai ensikielenä: kuuro, huonokuuloinen tai kuuleva joka on käyttänyt viittomakieltä perheessä alusta alkaen äidinkielenä.

Viittomakieli toisena kielenä: viittomakieli on opittu omaisilta, ystäviltä tai muulla tavalla puhutun/kirjoitetun kielen rinnalla.

Viittomakieli vieraana kielenä: viittomakieltä on opittu tavallisessa vieraan kielen opetuksessa.

Viittomakielisessä yhteisössä on siis myös niitä kuulevia, viittomakieltä käyttäviä henkilöitä, jotka ovat viittomakielisten parissa aktiivisesti/päivittäin. He ovat esimerkiksi kuuron viittomakielisen puolisoita tai perheenjäseniä, kuurojenkoulun opettajia, viittomakielen tulkkeja, kirkon työntekijöitä, ystäviä.

Kuurojen Liitto ry:n arvion mukaan viittomakielisiä kuuroja on noin 5000 ja viittomakielisiä ja viittomakieltä käyttäviä kuulevia noin 6000 – 9000.

Viittomakielisten ikäjakaumasta ei ole tarkkaa tietoa. Alle kouluikäisiä kuuroja ja huonokuuloisia lapsia on yhteensä noin 200 ja kouluikäisiä yhteensä noin 1020. Lisäksi niitä alle 6-vuotiaita eli alle kouluikäisiä lapsia, joilla on sisäkorvaistute, on yhteensä noin 130 ja kouluikäisiä taas on yhteensä 132. (Kuulovammaisten lasten vanhempien liitto ry, 2004). Tilastoista ei löydy tietoja lasten viittomakielen tai viittomakommunikaation käytöstä. Viittomakielisen opettajankoulutuksen ennakoitihankkeen selvityksessä (Jokinen, 2000) todettiin, että kuulovammaisten päiväkodeissa vuonna 1999 oli 49–51 viittomakieltä käyttävää lasta. Lisäksi kuulovammaisten kouluissa arvioitiin olleen yli 250 viittomakieltä käyttävää koululaista.

Kuuro ja kuulovammainen

Vanha ja perinteinen näkökulma on lääketieteellinen / audiologinen, jossa ryhmä määritellään vammansa mukaan kuuroiksi, huonokuuloisiksi tai kuulovammaisiksi. Lääketieteellisen näkemyksen kriteeri on se, että näillä henkilöillä on jonkinasteinen kuulon alentuma, kuulovamma. Tällä tavoin laskien ryhmän koko nousee jopa satoihin tuhansiin. (Kuulonhuoltoliitto ry). Lukumäärä ei ilmaise sitä, kuinka moni heistä käyttää suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä.

Kuurot eivät miellä itseään vammaisiksi, joille kuulovamma on ”rasite”. Samaistuminen viittomakieliseen kuurojen yhteisöön perustuu yhteisiin kokemuksiin ja käytettyyn kieleen, jotka sitovat jäseniä yhteen, ei kuulovammaan.

Kuulovammaisuus-käsitteen käyttö on peräisin kuurojenyhteisön ulkopuolelta, kuulevilta. Esimerkiksi viittomakieltä käyttäville kuuroille ja huonokuuloisille järjestettävä koulutusjärjestelmä, erityisopetus, rakentuu lääketieteelliselle pohjalle. Kuulovammaisiin kuuluvat muun muassa kuuroutuneet ja lievästi tai keskivaikeasti huonokuuloiset. He käyttävät pääasiallisesti (puhuttua) suomen tai ruotsin kieltä ja käyttävät myös mahdollisesti tukiviittomia kommunikaationsa tukena. Tämä viittomakommunikaatio ei ole itsenäinen kielijärjestelmä eikä se ole sama kieli, jota viittomakieliset käyttävät. Huonokuuloiset eivät useimmiten miellä itsensä kuulovammaisiksi, vaan huonokuuloisiksi. (Jokinen, 2000)

Vammainen

Vaikka viittomakieliset mieltävät itsensä kieli- ja kulttuurivähemmistöksi, he käyttävät myös vammaisuuteen perustuvia palveluja. Saadakseen tasa-arvoisen kielellisen aseman he tarvitsevat muun muassa vammaispalvelulakiin sisältyviä viittomakielen tulkkipalveluja.

Viittomakielisten joukossa on myös vammaisia; esimerkiksi viittomakielisiä kuurosokeita ja liikuntavammaisia. Viittomakielisillä ja vammaisilla ja heidän järjestöillään on siis osittain yhteiset päämäärät ja tavoitteet. Vammaiset haluavat integroitua valtaenemmistöön, mutta viittomakieliset haluavat tasa-arvoisen yhteiskunnallisen aseman ohella joissakin tilanteissa omia kielellisiä palveluja, esimerkiksi koulutusjärjestelmässä, tiedonsaannissa ja hoivapalveluissa.

Yhteiskunta korostaa esteettömyyttä jokaiselle kansalaiselle: ikääntyvälle väestölle, liikunta-, näkövammaisille ja muille erityisryhmille. Esteettömyysnäkökulma pätee myös viittomakielisiin esimerkiksi tiedonsaannissa.

Huonokuuloiset ja kuuroutuneet

Huonokuuloisia ja kuuroutuneita voidaan tarkastella monesta näkökulmasta. Perinteisen lääketieteellisen näkemyksen mukaan huonokuuloinen on henkilö, jolla on jonkinasteinen kuulovamma. Kuuroutuneena pidetään taas henkilöä, joka on menettänyt kuulonsa puheen oppimisen jälkeen. Lisääntyneen tutkimuksen myötä lääketieteellinen näkemys on saanut rinnalleen myös muita lähestymistapoja, pedagogisen ja sosiokulttuurisen. Näistä jälkimmäisessä huomio kiinnitetään pelkän kuulon sijasta esimerkiksi yksilön sosiaalisiin suhteisiin ja identiteettiin sekä kommunikaatiivisiin ja kulttuurisiin piirteisiin. Huonokuuloiset ja kuuroutuneet identifioituvat yleensä valtaväestöön, mutta osa heistä voi samaistua myös joko viittomakielisiin tai huonokuuloisiin.

Huonokuuloisen tai kuuroutuneen äidinkieli on useimmiten suomi tai ruotsi, mutta joskus myös suomalainen tai suomenruotsalainen viittomakieli. Hän kommunikoi valtaväestön kanssa pääasiassa puheella ja omassa yhteisössään lisäksi viitotulla puheella tai mahdollisesti myös viittomakielellä. Viittomakommunikaatio (mm. viitottu puhe tai tukiviittomat) tukee hänen vuorovaikutustaan, jos pelkällä puheella kommunikointi on hankalaa. Viittomakommunikaatio ei kuitenkaan ole itsenäinen kielijärjestelmä, vaan menetelmä, jolla koodataan puhuttua kieltä.

Suomenruotsalainen viittomakieli

Suomessa on siis kaksi viittomakieltä: suomalainen viittomakieli ja suomenruotsalainen viittomakieli. Viimeksi mainittua käyttää noin 200 henkilöä, jotka asuvat pääasiassa Uudellamaalla ja Pohjanmaalla. Suomenruotsalaisten kuurojen koulu Porvoossa suljettiin vuonna 1993 oppilaiden vähäisyyden vuoksi. Suomenruotsalaisiin perheisiin syntyvillä kuuroilla ja huonokuuloisilla ei ole muita vaihtoehtoja kuin integroitua suomalaista viittomakieltä käyttäviin kuulovammaisten kouluihin, integroitua kuulevien kouluihin ja osallistua opetukseen viittomakielentulkin avulla tai sitten lapset voivat muuttaa perheiden mukana Ruotsiin. Keväällä 2005 oikeusministeriön kieliasiain neuvottelukunnalle tehdyssä lausunnossa Finlandssvenska teckenspråkiga r.f. on todennut, että suomenruotsalaisten kuurojen tilanne on erittäin huono. Tällä hetkellä Suomessa oleva suomenruotsalaisten kuurojen ryhmä koostuu pääasiallisesti yli 50-vuotiaista. (Hedren et al. 2005).

Informaation saavutettavuuden suhteen suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävät ovat erityisen suuressa syrjäytymisvaarassa.

Viittomakieliset kuurot maahanmuuttajat

Kuurojen Liitto ry:n Uudenmaan läänin kuntoutussihteerin arvion (2006) mukaan kuuroja maahanmuuttajia pääkaupunkiseudulla on yhteensä noin 40 ja koko Suomessa ehkä yhteensä 80–100. Suurin osa heistä on venäläisiä, jotka käyttävät venäläistä viittomakieltä äidinkielenään. Euroopan Unionissa kansalaisten liikkuvuus on näkynyt täällä muun muassa eurooppalaisten kuurojen viittomakielisten opiskelijoiden ja työnhakijoiden kasvussa. Myös Euroopan ulkopuolelta on tullut viittomakielisiä kuuroja Suomeen. Esimerkiksi Kuurojen Liitto ry:ssä työskentelee vuonna 2006 neljää eri kansallisuutta edustavia viittomakielisiä työntekijöitä, yksi Euroopasta ja kolme muilta mantereilta.

Maahan muuttaneille viittomakielisille ei ole tarjolla informaatio-, tiedotus- ja tai kulttuuripalveluja heidän omalla kielellään.

Viittomakielet

Viittomakielet ovat itsenäisiä kielijärjestelmiä kuten puhutut kieletkin. Viitotut kielet ovat syntyneet spontaanisesti kuurojenyhteisöjen sisällä erityisesti kommunikaation tarpeesta, kukaan ei ole niitä erikseen keksinyt. Suomessa viittomakielet saivat juurensa ensimmäisen, Porvoossa sijainneen, kuurojenkoulun perustamisen yhteydessä vuonna 1846. Siitä lähtien Ruotsista tuodusta ruotsalaisesta viittomakielestä eriytyi kaksi viittomakieltä, suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli. Vastoin yleistä käsitystä viittomakieli ei ole kansainvälinen, vaan jokaisella maalla on oma kansallinen viittomakielensä.

Viittomakieliä on tutkittu maailmalla noin 1960-luvulta lähtien. Suomessa viittomakieliä ryhdyttiin tutkimaan 1980-luvulla Helsingin yliopistossa (Rissanen, 1985), mutta viittomakieliä on opetettu muun muassa kirkon työntekijöille ja kuurojen omaisille jo 1940-luvulta alkaen ja viittomakielitoimikunta perustettiin vuonna 1944 (Salmi & Laakso, 2005). Tänä päivänä Jyväskylän yliopistossa voi suorittaa arvosanoja suomalaisesta viittomakielestä ja siellä voi myös väitellä tohtoriksi pääaineena suomalainen viittomakieli. Kuurojen Liitto ry:n viittomakieliyksikössä tehdään viittomakielen sanakirjatyötä, joka keskittyy suomalaisen viittomakielen perussanakirjan kehittämiseen ja laajentamiseen ja suomenruotsalaisen viittomakielen perustutkimukseen. Myös suomalaisen viittomakielen opetus aikuisille (Hely-projekti, 2001–2006) ja viittomakielen tulkkipalvelujen kehittämistyö ovat osa viittomakieliyksikön toimintaa.

Laissa kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta (591/96, 758/96) on todettu, että tutkimuskeskuksella on velvollisuus kehittää, tutkia ja huoltaa suomalaista viittomakieltä. Lisäksi tutkimuskeskuksen asiantuntijaelimenä toimii muiden kotimaisten kielten lisäksi myös suomalaisen viittomakielen lautakunta. Tutkimuskeskuksen viittomakielentutkija työskentelee Kuurojen Liitto ry:n toimitiloissa.

Viittomakielisten kuurojen suhde suomen tai ruotsin kieleen

Viittomakielisten kuurojen kirjoitetun kielen, eli suomen tai ruotsin kielen taidon arviointi ei ole yksiselitteistä, koska siitä tehtyjen tutkimusten näkökulmat vaihtelevat ja monet taitoon mahdollisesti vaikuttavat seikat ovat täysin tutkimatta. Yleisellä tasolla tiedetään kuitenkin, että viittomakielisten kirjoitustaito vaihtelee huomattavasti. Suuri osa viittoma-

kielisistä kuuroista osaa lukea ja kirjoittaa suomea tai ruotsia riittävän sujuvasti selviytyäkseen arkitoiminnoista, vaikka heidän teksteissään onkin jonkin verran virheitä. Osa heistä hallitsee suomen tai ruotsin kielen erinomaisesti ja pystyy kirjoittamaan esimerkiksi tieteellistä tekstiä. Edellä mainittujen lisäksi on niitä viittomakielisiä, joiden luku- ja kirjoitustaito ei ylety esimerkiksi ala-astetta käyvän suomen- tai ruotsinkielisen oppilaan taitotasolle.

Miksi kielitaidossa on näin suurta vaihtelua? Syitä on monia, mutta eri tekijöiden osuus kielitaidon kehittämisessä tunnetaan vielä vajavaisesti. Viittomakielisten kuurojen oppilaiden kirjoitus- ja lukutaidosta on käyty keskustelua jo vuosikymmenien ajan. Viittomakielen käyttö koulussa sallittiin kymmenien vuosien tauon jälkeen 1970-luvulla, mutta käytännössä kuulevat kuurojenopettajat silloin (ja yhä nykyäänkään) eivät käyttäneet viittomakieltä, vaan viitottua suomea tai ruotsia eli koodasivat suomea tai ruotsia viittomin. Tämä viittomamenetelmä ei ole itsenäinen kieli ja poikkeaa huomattavasti suomalaisesta tai suomenruotsalaisesta viittomakielestä. Viittomakieliset oppilaat oppivat nopeasti, miten kuulevien aikuisten kanssa kommunikoidaan. Samanvertaisten kaverien kesken he ovat kuitenkin aina käyttäneet viittomakieltä.

Valtakunnallisissa perusopetuksen perusteissa (2004) todetaan, että viittomakielisillä oppilailla on oikeus saada suomen tai ruotsin kielen opetus toisena kotimaisena kielenä ja viittomakielen opetus on heille äidinkielen/ensikielen opetusta. Täten kaksikielisyyden pitäisi olla nykyään kuulovammaisten kouluissa opetuksen kantavana periaatteena. Näiden kahden kielen (esim. suomen ja viittomakielen) opetuksen järjestäminen ensi- ja toisena kielenä ei ole vielä lainkaan itsestään selvää ja monen koulun lukujärjestyksessä mm. viittomakieltä ei pidetä äidinkielenopetuksena, vaan joko ”jonkin kielen” kurssina tai valinnaisena aineena. Tämä tilanne johtuu osittain siitä, että opettajista monilla ei ole tietoa eikä taitoa toteuttaa viittomakielisten kaksikielistä opetusta. Viittomakielisten kielten opetukseen vaikuttavat myös kuulovammaisten koulujen omat opetussuunnitelmat. Valtakunnallisissa perusopetuksen perusteissa on tarkka suunnitelma, miten suomea tai ruotsia opetetaan viittomakielisille toisena kotimaisena kielenä, mutta ongelmana opettajien riittämättömien taitojen ohella on esimerkiksi se, ettei viittomakielisille tarkoitettua suomen tai ruotsin kielen oppimateriaalia vieläkään ole olemassa.

On myös ihmetelty, mikseivät viittomakieliset kuurot opi automaattisesti standardisuomea tai -ruotsia, vaikka he asuvat Suomessa ja kouluaikanaan ovat opiskelleet suomea tai ruotsia. Viittomakielen tutkija Päivi Rainò (1995) on todennut tutkimuksessaan, että viittomakielisten tuottamat poikkeamat suomen kielessä ovat muodoltaan samanlaisia kuin niiden, jotka opiskelevat suomea toisena kielenä. Tavallisimmat virhetuotokset liittyvät sijapäätteisiin, tempukseen, modukseen ja persoonaan. Yleinen ongelma on se, että opetustilanteissa viittomakieliset lapset eivät yleensä näe sitä, että viittomakieli olisi äidinkielen asemassa, vaan tunneilla on useimmiten keskitytty suomen tai ruotsin kielen taidon kartuttamiseen. Näitä kahta itsenäistä kieltä ei siis pidetä opetuksessa erillään. Koska tällä hetkellä joissakin kouluissa perehdytään vasta nyt kaksikielisyyteen, tähän saakka suomea tai ruotsia osaavat viittomakieliset ovat saaneet tukea mm. kotoaan tai muualta koulun ulkopuolelta. Vanhemmat ovat innostaneet viittomakielisiä lapsiaan lukemaan ja he ovat parhaansa mukaan selittäneet suomen- tai ruotsinkielistä tekstiä viittomakielellä.

Viittomakieliset kuurot ovat itse useimmiten tietoisia omasta suomen tai ruotsin kielen taidostaan ja osaavat kertoa, mitkä asiat toisen kielen oppimisessa ovat vaikeita. Oppimisen kokemuksissa he ovat kuitenkin todenneet, että heiltä puuttuu työkaluja virhemuodostien korjaamiseen ja kielen uudelleenoppimiseen (Rainò, 1995). Suomen tai ruotsin kielen opettajan on oltava täysin kaksikielinen, jotta hän voi opettaa viittomakielisille kirjoitetun kielen syvärakennetta ja sen funktionaalisia merkityksiä.

Jyväskylän yliopistossa on parhaillaan noin 30 viittomakielistä kuuroa opiskelijaa. Tämä kertoo, että heillä on suomen kielen taito hallinnassa, koska se on yksi heidän opiskelunsa vaateista. Heidän kokemuksensa mukaan uuden kielen oppiminen on mahdollista, jos äidinkielen eli viittomakielen hallinta on saavutettu. Metakognitiiviset tiedot ja taidot ovat turvattuja vasta, jos äidinkielen omaksuminen on varmistettu. Hyvästä suomen tai ruotsin kielen hallinnasta huolimatta viittomakielisille on tärkeää, että viittomakielistä kirjallisuutta on saatavilla. Esimerkiksi Kalevalan viittomakielinen käännöstyö merkitsee heille paljon, koska Kalevalan syvärakenne (metaforat ym.) aukeaa parhaiten heidän omalla äidinkielellään (Kobór-Laitinen, 2006).

Viittomakielisen videotuotannon nykytila

Videotiedote

Viittomakielisen ohjelmatuotannon päätuote on viittomakielinen videotiedote. Tiedote-tuotanto alkoi Kuurojen Liiton, sosiaalihuollon ja opetusministeriön kokeiluna vuonna 1983. Vuonna 1984 myös kunnat tulivat toimintaan uuden VALTAVA- lainsäädännön myötä. Kokeiluvaiheen tuloksena valmistui myös Videotoimikunnan I osamietintö, Kuurojen videokirjaston perustaminen (Komiteamietintö 1984:31).

Videotiedotteen toimittamisen lähtökohtana on laaja-alaisesti viittomakielisten kuurojen tiedonsaannin parantaminen ja viittomakielisten ohjelmien tarjonta. Videotiedote ei ole järjestötiedote, vaan makasiinityyppinen ohjelmakokonaisuus. Se sisältää ohjelmia viittomakielisten kuurojen eri ikäryhmille. Tavoitteena on turvata viittomakielisten tiedonsaantia monipuolisesti niin yhteiskunnallisista asioista kuin liittoa ja viittomakielisiä itseään koskevista asioista.

Yleisön toiveet pyritään huomioimaan erilaisin ohjelmatyypein. Tällaisia ovat esimerkiksi asia- ja ajankohtaisohjelmat, ohjelmat yhteiskunnallista tai muuten tärkeistä asioista. Esimerkkinä ajankohtaisaiheista voidaan mainita lintuinfluenssaa käsittelevä ohjelma. Ohjelmat antavat myös tietoa, joka kannustaa osallistumiseen, esimerkiksi EU-vaalit. Viittomakieliset lastenohjelmat ovat tärkeä ohjelmatyyppi, nuorille on oma WOW-ohjelmansa ja ikääntyvien teemaa käsitellään vähintään kerran vuodessa. Viittomakielisillä kulttuuri-, viihde- ja urheiluohjelmilla on myös tärkeä sijansa ohjelmistossa. Myös kansainvälisesti kiinnostavaa ohjelmistoa tehdään ja tuodaan nähtäväksi viittomakielisten ohjelmien eurooppalaisessa vaihdossa.

Vuoden 2005 aikana valmistui 18 valtakunnallista noin tunnin pituista tiedoteohjelmaa, joista yksi oli kaksoisnumero. Videotiedotteet lähetettiin 1 278 kotitalouteen. Keskeisin Kuurojen Liiton videotuotannon kohderyhmä ovat viittomakieliset kuurot ihmiset, kotitaloudet sekä viittomakielisten yhteisön omat organisaatiot, jotka toimivat alueellisina tiedon levittäjinä ja yhteisöllisinä ”keskuksina”. Tiedotteen kohderyhmiä ja hyötyjiä ovat myös kuulovammaisten oppilaitokset ja viittomakielialan toimijat kuten viittomakielen tutkimusta tekevät tahot, viittomakielen tulkit ja tulkikeskukset sekä luonnollisesti liiton oma yhteistyöverkosto.

Liitto tuottaa ohjelmat digitaalisella kalustolla. Kalusto kaipaa nopeasti kehittyvässä viestinnän ja ohjelmatuotannon maailmassa jatkuvaa uusimista. Digitaalisen julkaisun tuleminen ja television siirtyminen kokonaan digitaaliseen aikaan syksyllä 2007 asettaa tuotannolle ja jakelulle uusia haasteita. Liitto selvittää parhaillaan ohjelmatuotannon ja jakelun lähitulevaisuuden näkymiä.

Koska aiemmin mainittu kuurojen videokirjaston perustaminen (mietintö vuodelta 1984) ei toteutunut, videoiden levitykseen otettiin toisenlainen malli. Videotiedotteen tuotannon rahoittavat pääasiassa kunnat, jotka ostavat palvelun Kuurojen Liitolta ostopalveluna. Ostojen yhteissumma vuonna 2005 oli 450 000 euroa. Raha-automaattiyhdistykseltä on saatu lisäksi kohdennettua toiminta-avustusta 290 000 euroa (vuoden 2006 avustus) yleisesti kuurojen tiedonsaannin kehittämiseen. Tästä avustuksesta jonkin verran on voitu kanavoida videotiedotteen toimittamiseen. Videotiedotteen jakelussa voitiin vielä 1990-puolelle käyttää valtion ns. virkalähetysoikeutta. Sen lakattua RAY on myöntänyt erillisen vuosittaisen avustuksen videokasettien postimaksuihin.

Tällä hetkellä palvelurakenteet ovat muuttumassa mm. siten, että kuntien rahoitus on vaarassa vähentyä tai jäädä kokonaan pois. Vuoden 2005 päättyessä yhteensä 22 kunnassa yhteensä 268 kotitaloutta oli saanut videopalvelun rahoitusta koskevan kielteisen päätöksen, ts. jäänyt palvelun ulkopuolelle.

Yksittäisiin tuotantoihin on tilannekohtaisesti haettu ja satunnaisesti saatu avustuksia eri rahoituslähteistä, mm. ulkoministeriöltä Eurooppa-tiedotukseen ja kehitysyhteistyötiedotukseen. Lisäksi avustuksia on saatu muista ministeriöistä esimerkiksi ohjelmatuotannon osa-alueisiin ja matkoihin. Avustukset ovat olleet 6 000–12 000 euron luokkaa.

Yleistä viittomakielisestä oppimateriaalista

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa viittomakielinen kirjallisuus tarkoittaa laajassa perspektiivissä viittomakielistä kertomaperinnettä ja kaunokirjallisuutta, jotka auttavat vahvistamaan oppilaan kulttuuri-identiteettiä ja edistävät kielellisten taitojen omaksumista. Viittomakieliyhteisössä narratiivinen perinnetieto siirtyy sukupolvelta toiselle viittomakielellä, koska viittomakielillä ei ole vielä vakiintunutta kirjoitusjärjestelmää.

Perusopetukseen on vuonna 2004 hyväksytyt uudet opetussuunnitelmat: viittomakieli äidinkielenä ja suomi viittomakielisille (suomi toisena kielenä). Vastaavanlaiset opetussuunnitelmat valmistuvat myös II asteen ammatilliseen koulutukseen EU-hankkeen (Deafvoc) yhteydessä vuoden 2006 aikana. Käytännössä uusien opetussuunnitelmien mukainen opetus on vaikeata tai mahdotonta, koska kuulovammaisten peruskouluilla ja ammatillisessa koulutuksessa ei ole uusien opetussuunnitelmien pohjalle tehtyä oppimateriaalia.

Kuulovammaisten kouluissa järjestetään suomalaisen viittomakielen opetusta äidinkielenopetuksena tai valinnaisena aineena, mikäli omasta koulusta löytyy päteviä viittomakielen aineopettajia.

Monimuotoisen (viittomakieli, viitottu puhe, ääni, teksti, kuvat) oppimateriaalin tarve on valtavan suuri. Esimerkki oppimateriaalitarpeesta: tarvittaisiin matematiikan perusteet perusasteelle ja II asteelle digitaalisena materiaalina. Myös yleisopetuksessa opiskelevat sisäkorvaistutetta käyttävät lapset ja nuoret tarvitsevat oppimateriaalia, joka olisi toteutettu monimuotoisesti Design for All- periaatteita noudattaen. Samoin tarvittaisiin oppimateriaalia kaikkiin perus- ja toisen asteen koulutuksen oppiaineisiin: matematiikka, yhteiskuntaoppi, biologia, kemia, fysiikka, uskonto, elämäntietä, terveystieto, vieraat kielet jne. Design for All- ajattelu tarkoittaa käytännössä sitä että materiaaleissa on viittomakielisten videoiden, tekstin ja kuvien lisäksi ääni ja että niissä käytetään myös ns. tukiviittomia yhdessä puheen kanssa.

Nykyisin resurssien toteutetut materiaalit – olivat ne sitten oppilaitosten tai Kuurojen Liiton tuotantoa – ovat painottuneet pitkälti formaattien etsimiseen: on haettu muotoja joilla opetusmateriaalia on mielekkäintä tarjota. Resurssit ovat vaihdelleet tilanteen, jopa

yksittäisen tekijän (opettajan) mukaan. Teknistä osaamista ja sisältöosaamista ei ole voitu yhdistää optimaalisella tavalla. Tässä kohtaa ongelmallista on myös käytettävissä olevien, taitavien viittojen liian vähäinen määrä. Uusien alan toimijoiden, kuten esimerkiksi LapCiry:n ja Viittovat perheet ry:n osaamista ja kumppanuutta pitäisi saada enemmän mukaan materiaalityöntöön.

Oppimateriaalityöntö

Viittomakielisille tarkoitettua systemaattista oppimateriaalityöntöä ei tällä hetkellä ole.

Kuurojen Liiton viittomakieliyksikkö on vastannut aikuisille tarkoitettujen suomalaisen viittomakielien opiskelumateriaalien suunnittelusta ja valmistelusta. Tällä hetkellä suomalainen viittomakieli vieraana kielenä on suosittu oppiaine vapaan sivistystyön oppilaitoksissa ja se on suosittu aine myös Jyväskylän yliopistossa.

Vuosina 2004–2006 on ilmestynyt ja ilmestymässä neliosainen Suomalainen viittomakieli aikuisopiskelijoille –oppisarja (Kuurojen Liitto ry:n Hely-projekti, 2001–2006).

Kuurojen Liiton koulutusyksikön materiaalit löytyvät Viittomakielisen opetuksen portista www.viivi.fi. Materiaalia on tehty pienimuotoisesti opetushallituksen rahoittamassa Viittomakielinen virtuaalikoulu-projektissa sekä yhteistyössä Bovallius-säätiön ja Kuurojen Palvelusäätiön Juniori-ohjelman kanssa. Verkon kautta tarjottava materiaalin tuottaminen on taloudellisesti mielekästä ja viittomakielien välittymisen (video) kannalta välttämätöntä. Lisäksi verkkotieto on mm. helpommin päivitettävää kuin vaikkapa VHS-materiaali.

Oppimateriaalityöntöä varten tarvitaan kiireisesti kokonaissuunnitelma, jossa materiaalityöntö koordinoidaan ottamalla huomioon eri kohderyhmät. Viittomakielinen oppimateriaalityöntö tulisi organisoida yhdeksi kokonaisuudeksi, jossa olisi kolme eri osaa:

- *Viittomakieli äidinkielenä – Suomi toisena kielenä (perus- ja toisen asteen opetussuunnitelmien mukaan)*

Viittomakieli äidinkielenä ja Suomi toisena kielenä –aineiden opetus kulkee käsi kädessä, joten opetukseen tarvittavien oppimateriaalien tuotantokin olisi järkevää toteuttaa rinnakkain. Äidinkielen opetukseen tarvitaan pelkästään viittomakielistä (videot) materiaalia, joissa koko aineisto selityksiä ja ohjeistuksia myöten on viittomakielistä. Suomi toisena kielenä -materiaali käyttää myös viittomakielistä videoaineistoa, mutta suomenkielisillä tekstiosioilla täydennettynä. Tällaisen materiaalin ensimmäinen Opetushallituksen rahoittama näyteversio valmistuu 2006 vuoden loppuun mennessä. Tuotanto tulisi aloittaa molempien ko. aineiden perusteoksella, viittomakielisellä aapisella.

- *Perus- ja toisen asteen muiden oppiaineiden viittomakielinen materiaali (matematiikka, englanti, ruotsi, biologia jne.)*

Perus- ja toisen asteen muiden oppiaineiden vähittäinen viittomakieliseksi saaminen on pitkä prosessi. Tarkoitus ei ole kääntää oppikirjoja viittomakielelle, vaan tuottaa eri oppiaineiden keskeiset sisällöt, käsitteistöt, sanastot yms. viittomakielelle. Tehokkainta olisi rakentaa systemaattisesti oppiaine kerrallaan valmiiksi. Hyvä aloitus olisi viittoa perusopetuksen matematiikan keskeiset sisällöt vuosiluokasta 1 eteenpäin 9:een luokkaan asti. Tämän jälkeen jatkettaisiin toisen oppiaineen, esim. myös kovasti kaivatun englannin kielen oppimateriaalin valmistamisella.

- *Viittomakieli vieraana kielenä (aikuisopiskelijoille, maahanmuuttajille jne.)*

Suomalainen viittomakieli vieraana kielenä -oppimateriaalia tarvitsevat viittomakielien tulkkiopetuksen ja viittomakielisen ohjauksen perustutkinnon opiskelijat, kuuron tai

huonokuuloisen lapsen vanhemmat, perheet ja lähiomaiset sekä viittomakielisten parissa työskentelevät työntekijät. Viittomakommunikaatiota käyttävät henkilöt hyötyvät viittomakielen oppimateriaalista. Jyväskylän yliopiston viittomakielinen luokanopettajakoulutus ja suomalaisen viittomakielen aineopettajan koulutus sekä suomalaisen viittomakielen maisteriohjelma tarvitsevat lisää suomalaisen ja suomenruotsalaiseen viittomakieleen liittyviä kielitieteellisiä oppikirjoja.

Oppimateriaalituotannon organisointi ja toteutus

Viittomakielisen oppimateriaalin tuotannon organisoinnissa ja toteutuksessa tulee huomioida seuraavia tekijöitä:

- 1 Oppimateriaalitarpeen kartoittaminen. Kartoituksessa tulisi selvittää viittomakielisten oppimateriaalien nykytilanne sekä puutteet ja toiveet eri koulutus- ja luokka-asteilla.
- 2 Oppimateriaalien tekijäkoulutus. Lähtökohtana tulee ottaa huomioon viittomakielisten (kuulevat ja kuurot) opettajien suhteellisen pieni määrä, josta vielä pienempi joukko on potentiaalisia oppimateriaalitekijöitä. Tärkeä resurssi tässä yhteydessä on Jyväskylän yliopiston viittomakielisten luokanopettajien koulutus sekä Kuurojen Liiton viittomakieliyksikkö, jossa tähänastinen satunnainen materiaalituotanto on toteutettu. On myös tärkeää ottaa mukaan sekä kouluttajiksi että mahdollisesti myös tekijöiksi kokeneita oppimateriaalin tekijöitä.
- 3 Hankkeen organisointi voitaisiin jakaa kahteen pääosaan, johto- ja tuotantoryhmään. Koska oppimateriaalituotannon päävastuu on opetushallituksella, olisi luonnollista, että opetushallitus olisi johtoryhmän vetäjä. Jäsenistö koostuisi lisäksi opettajien, Jyväskylän yliopiston ja Kuurojen Liiton viittomakieliyksikön edustajista.
- 4 Oppimateriaalituotannon toteutus. Viittomakielinen oppimateriaali on ensisijaisesti verkkomateriaalia kielen luonteen vuoksi, vaikka painettuakin materiaalia tarvitaan. Materiaalin suunnittelijoiden/tekijöiden lisäksi tärkeä osa toteutuksessa on Kuurojen Liiton viittomakieliyksiköllä (vrt. kohta 2) joka alihankkijoineen on toteuttanut paljon viittomakielisiä ohjelmia ja materiaaleja. Oppimateriaalituotannon tarkempi selvitys on edellä esitetty. Siinä mainitun kolmijaon lisäksi tulee käyttää hyväksi jo olemassa olevat yleisopetuksen verkkomateriaalit ja niiden muuttaminen viittomakielisiksi.
- 5 Jyväskylän yliopiston viittomakielinen luokanopettajakoulutus aloittaa vuonna 2007 sisällön uudistuksen, jossa viittomakielisten verkkomateriaalien tekeminen nousee keskeisemmälle sijalle. Koska viittomakielisellä luokanopettajakoulutuksella on tärkeä rooli oppimateriaalituotannossa, on sisällön uudistamistyön ja tämän hankkeen yhteys varteenotettava.

Käännöstuotanto

Myös käännöstuotannolle on pysyvää tarvetta. Resurssien puutteessa käännöstuotanto on toteutunut melko hajanaisesti; monet hankkeet kuten Kalevalaan liittyvä viittomakielinen Kullervo-osuus on voitu toteuttaa vain erillisrahoituksen turvin.

Tällä hetkellä päteviä viittomakielisiä viittomakielenkääntäjiä (AMK), jotka ovat erikoistuneet suomi-suomalainen viittomakieli -käännöstöihin, on vain kaksi ja joulukuuhun 2006 mennessä valmistuu kaksi lisää. Näiden lisäksi käännöstöyöhön on osallistunut myös

muita henkilöitä, joilla on erinomainen viittomakielen taito ja hyvä suomen/ruotsin kieli, muttei asianmukaista koulutusta. Toteutunut käännöstuotanto koostuu erityisesti Kuurojen Liitto ry:n sisäisistä ja ulkoisista tiedotuksista sekä Prosign Oy:n muutamista tuotannoista, esimerkiksi Rölli ja metsänhenki -lastenelokuva (2002).

Kuurojen Liitto ry:n viittomakieliyksikön alaisuudessa toimiva käännöstoimikunta on pohtinut viittomakielisen käännöstyön nykytilannetta ja erityisesti kääntäjän asemaa sekä vaikutuksia, joita tekijänoikeuslakiin tehdyillä uudistuksilla on.

Käännöspalvelujen tarve kokonaisuudessaan on suuri, koska esimerkiksi hallintolaki (434/03) velvoittaa viranomaisia huolehtimaan tulkitsemisen ja kääntämisen asioista, jotka voivat tulla vireille viranomaisen aloitteesta, jos viittomakieltä käyttävä asianosainen ei osaa viranomaisessa käytettävää suomen tai ruotsin kieltä tai vammaisuuden tai sairauden perusteella ei voi tulla ymmärretyksi. Käytännössä tämä voi tarkoittaa, että viranomaisen on käännettävä asiakirjoja suomalaiselle tai suomenruotsalaiselle viittomakielelle, jos asianomainen sitä vaatii.

Muut tuottajat

Kuurojen Liiton lisäksi viittomakielistä ohjelmistoa ja informaatiota tuottavat jonkin verran myös muut tahot.

YLE tuottaa päivittäin viiden minuutin viittomakieliset uutiset sekä YLE24-digikanavalla lauantaisin Viikko viitottuna - ohjelman. Muu viittomakielinen ohjelmatarjonta YLE:n kanavilla on ollut harvalukuista ja satunnaista. Tämä on ollut usein riippumattomilta tuottajilta (lähinnä Prosign Oy Ab) hankittua ohjelmistoa, arviolta keskimäärin 2–4 ohjelmaa vuosittain. Viittomakielisen tarjonnan määrä ei ole lisääntynyt YLE:n kanavilla huolimatta siitä, että YLE:n tulee, sitä koskevan julkisen palvelun veloitteen mukaan jo lakisääteisesti tuottaa palveluja myös viittomakielellä.

Prosign Oy Ab on Kuurojen Liiton omistama media-alan yritys, joka tuottaa mm. viittomakielistä verkkoinfoa ja televisio-ohjelmia. Yrityksen asiakaskunta koostuu suurelta osin niistä julkishallinnon organisaatioista, jotka informaatiopalveluissaan haluavat ottaa huomioon myös viittomakieliset. Viittomakielistä informaatiota löytyy esimerkiksi LVM:n ja Eduskunnan sivuilta. Prosign Oy on myös toteuttanut OPM:n erityisrahoituksella Rölli ja metsänhenki -lastenelokuvan viittomakielisen käännöksen elokuvan dvd-versioon. Samoin on toteutettu Pelikaanimies-elokuvan viittomakielinen käännös televisioesitystä varten. Viittomakielisten käännösten järjestelmällinen tuottaminen kotimaisiin elokuvaan on nähtävä yhdeksi viittomakielisen kirjaston luonnollisimmista tehtävistä.

Espoon viittomakieliset ry ja Kuurojen Liitto ry/Prosign ovat yhteistyössä toteuttaneet Espoon kaupungin rahoituksella alueellista, toimitettua uutisointia. Aiemmin tämä toteutettiin käännöksinä Länsiväylä-lehden artikkeleista. Ohjelmia valmistetaan vuosittain 2–5 kappaletta. Ohjelmat jaetaan vhs-kasetteina kotitalouksiin. Tätä voidaan verrata näkövammaisten puolella tapahtuvaan aluelehtitoimintaan.

Tampereen kaupunki on alkanut toteuttaa yhdessä Tampereen kuurojen yhdistyksen kanssa sosiaalitoimen viittomakielistä tiedotustoimintaa (videoinsertit) kaupungin verkkosivuille.

DiaK:n Turun yksikkö on osana koulutustaan (viittomakielen tulkkikoulutus ja viestintä- ja media-alan koulutus) tuottanut joitakin viittomakielisiä ohjelmia tai käännöksiä.

Evankelis-luterilainen kirkko on vielä 1990 -luvulla tuottanut jonkin verran viittomakielisiä hengellisiä ohjelmia. Tällä hetkellä toiminta tällä sektorilla on keskittynyt Raamatun viittomakielisen käännöksen työstämiseen.

Tuotannon ja jakelun tekniikasta

Kuurojen Liitto ry on vuonna 2006 teettänyt selvityksen viittomakielisen videotiedottamisen ja ohjelmajakelun tulevaisuudesta. Lähtökohtana on ollut viestintätekniikan suuri murros: informaation käsittely modernisoituu, digitalisoituu, koko ajan. Digitalisoitua tietoa on entistä helpompi ja halvempi käsitellä ja jakaa. Yksi meneillään oleva muutosprosessi liittyy digitaaliseen televisioon. Suomessa analogiset lähetykset päättyvät 31.8.2007 ja seuraavana päivänä, 1. syyskuuta 2007, Suomi siirtyy television osalta digiaikaan.

DVD korvaamaan VHS

Digitalisoituminen avaa uusia mahdollisuuksia myös viittomakieliselle viestinnälle, kun laajassa käytössä olleet VHS-kasetit ja videonauhurit siirtyvät vähitellen historiaan. VHS-laitteiden toimintaanhan television digitalisoituminen ei sinänsä vaikuta. Niitä voi edelleen käyttää entiseen tapaan mikäli kotitaloudessa on vielä analoginen televisio, mutta laitteiston ylläpitokustannukset ja tyhjiä kasettien hinnat tulevat nousemaan.

Uusien tuotanto- ja jakeluteknisten vaihtoehtojen valintaan vaikuttaa suuresti viittomakielisen yhteisön heterogeenisuus. Ikärakenne, kielitaito, kognitiiviset kyvyt ja tekniset valmiudet vaihtelevat yksilöittäin suuresti. Tähän asti VHS-kasetit ovat olleet toimiva ja helppo tekninen tiedonvälittäjä, sillä katselutilanteessa on tarvinnut oikeastaan vain asettaa kasetti nauhuriin ja painaa yhtä näppäintä. VHS-kasetilla on kuitenkin omat käytettävyysohjelmansa (esimerkiksi ”navigointi”, nauhan kulumisen jne.).

Nykyteknologialla on mahdollista tallentaa yhä suurempia määriä tietoa yhä pienempään tilaan. Tietokoneilla toistettavat Digital Versatile Disc (DVD) ja CD-ROM syrjäyttävät VHS-kasetit tallennemuotoina. Molemmat tarjoavat myös mahdollisuuden lisäpalveluihin ja käyttäjän vapauteen. Siinä missä informaatio on nauhoitettu VHS-kasetille lineaarisesti, DVD ja CD-ROM antavat käyttäjälle mahdollisuuden valita, mitä ohjelman osia haluaa katsoa ja missä järjestyksessä.

IPTV

Tietoverkko mahdollistaa useita erilaisia ratkaisuja jo nyt ja uusien tekniikoiden kehittyessä valittavien vaihtoehtojen määrä tulee kasvamaan. Verkko mahdollistaa myös muiden oheispalvelujen tuottamisen, vaikkapa viittomakielen etätulkkauksen, samoilla laitteilla. Myös katsojan tarvitsemisissa laitteissa tapahtuu voimakasta kehittymistä. Enää katsoja ei välttämättä tarvitse tietokonetta katsoakseen ohjelmia, vaan voi käyttää esim. Media Center-laitteita tai vaikkapa iPod-laitetta.

Kuurojen Liiton tilaamassa selvityksessä käytiin läpi IPTV:n (netti-tv) tarjoamia mahdollisuuksia. Muitakin vaihtoehtoja on tarjolla (tällaisia ovat mm. erilaiset streamausohjelmistot tai pelkästään VOD-järjestelmän (tilausvideo) tarjoavat ohjelmistot). IPTV:ssa yhdistyvät lähes kaikki realistiset vaihtoehdot. IPTV mahdollistaa - riippuen lähetyksessä käytettävästä ohjelmistosta - mm. ohjelmien reaaliaikaisen lähettämisen, erilaiset kuva-kuvassa-toiminnot (tulkkausmahdollisuus!) ja VOD-järjestelmän. Lisäksi katsoja voi tallen-

taa ohjelmat kotikoneeseensa, hänelle voidaan lähettää viestejä lähetyspäästä ja IPTV:oon voidaan liittää muita tietokonepohjaisia palveluja, kuten esim. kuvapuhelinohjelmistoja ja internetpuhelinohjelmistoja (VOIP).

IPTV:n sujuvuuden edellytyksenä on laajakaistayhteys. Käytännössä laadukas kuva suorassa lähetyksessä edellyttää vähintään 1 Mbps yhteyttä. Mikäli ohjelmat ladataan ennen katsomista katsojan laitteeseen, hitaampikin yhteys riittää.

Video-on-demand (VOD) on järjestelmä, jonka avulla käyttäjä voi valita interaktiivisesta televisiojärjestelmästä haluamansa osan katsottavakseen. Katsoja voi joko seurata streamia, suoraan latautuessa näkyvää videota, tai ladata koko videon pakettina päätelaitteelleen ja katsoa sen milloin haluaa. VOD-periaate toimii esimerkiksi video-podcastingissa. Podcasting on automaattista tiedostojen lataamista omalle päätelaitteelle, esimerkiksi iPodille. Jos katsojalla on myös kannettava laite, ei tiedonsaanti ole enää rajoitettua johonkin kiinteään tilaan, vaan päätteeseen latautuneita videotiedotteita sekä ohjelmia pystyy seuraamaan esimerkiksi bussimatalla. Podcasting-videot tallennetaan internet-palvelimelle. Katsoja tekee podcasting-tilauksen, jonka jälkeen kaikki palvelimelle tallennetut uudet videotiedostot latautuvat automaattisesti katsojan päätelaitteeseen. Katsojan ei siis tarvitse käydä www-sivulla lataamassa jokaista ohjelmaa erikseen.

Digi-tv

Digitaalisessa televisiossa lähetykset lähetetään ja vastaanotetaan digitaalista lähetyssignaalia käyttäen. Tätä varten katsoja tarvitsee digisovittimen, joka purkaa digitaalisen signaalin. Sovittimen voi ostaa joko erillisenä laitteena tai televisioon sisäänrakennettuna. Digitaalisessa lähetyksessä pystytään tiivistämään kuvaa, ääntä ja muuta siirrettävää tietoa alkuperäistä pienempään tilaan. Näin kuvan ja äänen laadusta tulee entistä parempi. Digitelevisio lisää myös kanavavalikoimaa sekä uusien ja monipuolisempien palveluiden tarjontaa. Tällaisia palveluita ovat esimerkiksi elektroninen ohjelmaopas sekä superteksti-tv. Tulevaisuudessa digitaalisen television kautta on myös mahdollista käyttää erilaisia tietoyhteiskuntapalveluita.

Digitaalinen televisio on Internetiä selvästi tehokkaampi massaviestintäkanava, sillä (analoginen) televisio on laitteena tuttu kaikille väestöryhmille. Viittomakielisistä kuuroista suuri osa on vanhemman polven kansalaisia, jotka saattavat vierastaa uusia tietoteknisiä laitteita.

Digi-boxin VOD-järjestelmä sen sijaan mahdollistaa ohjelmien joustavan lähettämisen. Video-on-demand (VOD) on järjestelmä, jonka avulla käyttäjä voi itse valita haluamansa ohjelmat tai ohjelman lähettäjä voi automaattisesti lähettää uudet ohjelmat katsojan digisovittimeen. Näin katsoja voi katsoa ohjelman haluamanaan aikana.

Ratkaisuna monikanavaisuus

Optimaalisimpana ratkaisuna selvityksessä pidettiin monikanavaista järjestelmää, edellisten kolmen vaihtoehdon yhteisjärjestelmää, jossa lähettäjä voi keskitetysti lähettää materiaalia eri kanavia pitkin vastaanottajalle. Tällöin vastaanottaja voi itse valita mieleisensä laitteen, jolla katsoo ohjelmat. Tällainen joustava ratkaisu mahdollistaa myös sen että jatkossa, tekniikan kehittyessä, uusia lähetyks- ja vastaanottotapoja voidaan lisätä ja vanhoja poistaa helposti ja joustavasti. Samoin voidaan helpommin hallita viestinnän eri tasoja ja joustavasti valita kullekin ohjelmatyypille sopivin lähetyskanava.

Viittomakielisten kirjastopalvelujen tarve

Kirjastonpalvelujen käyttäjät voidaan luokitella yleisten ikäryhmien ja erityisalojen mukaan. Lapsiperheet on perinteisesti katsottu tärkeäksi kohderyhmäksi, sillä vanhemmat haluavat tarjota lapsilleen kehitykseen liittyviä perus- ja tukitoimintoja (mm. metakognitiivisia, emotionaalaisia, sosiaalisia vuorovaikutustaitoja ja strategioita), monipuolisia lukutaitoja ja erilaisia elämyksiä.

Viittomakielisille alle kouluikäisille (0–5 -vuotiaille), esikoululaisille ja peruskoulun 1.–2. luokkalaisille viittomakielistä kirjallisuutta on erittäin vähän. Pääosa kirjallisuudesta on satukertomuksia ja loput ovat useimmiten teemoittain tuotettua aineistoa: kotieläimet, luonto, vuodenaikojen teematapahtumat, lyhyet näytelmät ym. Kirjallisuutta tuotetaan liian vähän ja osa siitä on jo teknisesti vanhentunutta (tuotettu 1980–90-luvulla). Uuden viittomakielisen kirjallisuuden tarve on suuri ja se voi jakaantua sekä viittomakielisten omaan kirjallisuuteen että käännöskirjallisuuteen. Viimeksi mainittuun ryhmään kuuluvat muun muassa Tove Janssonin Muumit, Astrid Lindgrenin sadut, Mauri Kunnaksen Koiramäkirjat, klassikkosadut, luontoon liittyvät dokumentit ym.

Nuorille viittomakielisille tarkoitettu kirjallisuus on myös erittäin vähäistä. Kuurojen Liitto ry:n viestintäyksikön tuottamat videotiedotteet sisältävät silloin tällöin nuorille tarkoitettuja ohjelmia, mutta nämä ovat eri asia kuin viittomakielinen nuorten kirjat. Ne voivat olla joko viittomakieliyhteisössä syntyneitä tarinoita tai käännettyä kaunokirjallisuutta. Viittomakieliset nuoret tarvitsevat myös vaikkapa nuorison jännityskirjallisuuden ja suosittua sarjakirjallisuuden kaltaisia tuotantoja. Tuntematon sotilas, Seitsemän veljestä ja uudempi kotimainen kirjallisuus voisivat olla kouluopetuksen kirjallisuuden oppimateriaalina. Suomalainen ja suomenruotsalainen kirjallisuus on viittomakielisille melko tuntematonta.

Viittomakieliset aikuiset ja vanhemmat seuraavat erityisesti Kuurojen Liitto ry:n videotiedotteita tiiviisti, koska muuta viittomakielistä kirjallisuutta ei ole. Muut julkiset laitokset ovat tuottaneet tietopaketteja, esimerkiksi ”Kelan etuudet pähkinänkuoressa” (Prosign Oy & Kuurojen Video, 2004) on tuotettu myös viittomakielellä. Näitä on kuitenkin vain muutamia ja luonteeltaan ne ovat informatiivisia. Viittomakieliset ovat kiinnostuneita myös jännitys-, kauno- ja tietokirjallisuudesta.

Kuurojen liiton tieteellinen kirjasto

Kuurojen Liitossa sijaitsee liiton ylläpitämä ja rahoittama viittomakielialaan ja kuurouteen erikoistunut tieteellinen kirjasto. Kirjasto toimii myös Humanistisen ammattikorkeakoulun viittomakielen tulkkiopiskelijoiden kurssikirjastona.

Kirjastoon on koottu mahdollisuuksien mukaan kaikki Suomessa julkaistu viittomakielinen aineisto. Valtaosa kirjaston asiakaskunnasta on kuulevia. Kirjaston tehtävänkuvaa voidaan viittomakielisen kirjastotoiminnan alkaessa määrittää tarkemmin. Viittomakielisen kirjaston toimintaa käynnistettäessä on otettava huomioon näiden kirjastojen erilaiset rahoituspohjat ja tehtävänkuvat.

Kuurojen kirjastopalvelut Pohjoismaissa

Pohjoismaissa ei ole vielä olemassa viittomakielistä kirjastoa, joka tuottaisi ja jakelisi itse viittomakielistä aineistoa.

Suomen lisäksi Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa on kuurouteen ja viittomakieleen aihepiiriltään suuntautuneita kirjastoja, jotka pyrkivät täyttämään viittomakielisten asiakkaiden tarpeet. Yleinen ongelma on viittomakielisen aineiston vähäinen määrä, erityisesti kaunokirjallisuuden osalta. Muissa Pohjoismaissa kirjastot eivät toimi kyseisen maan kuurojen liiton yhteydessä, kuten Suomessa on suunniteltu..

Ruotsi

1990-luvulla Ruotsissa käynnistettiin selvitystyö kuurojen ja viittomakielisten kirjastopalvelujen saatavuudesta. Syntyi päätös perustaa Örebron läänikirjastoon erikoiskirjasto, joka tarjoaisi kirjastopalveluja kuuroille ja viittomakielisille, sekä tarjoaisi tietoa aihepiiristä kaikille asiasta kiinnostuneille. Kirjaston sijaintipaikaksi valittiin Örebro, sillä siellä on asukasmäärään suhteutettuna enemmän kuuroja kuin missään muualla Ruotsissa.

Vuonna 2000 valmistui kirjastonhoitaja Helena Söderlundin ja tutkija Per Erikssonin selvitys ”Döva och bibliotek”, jossa pohdittiin keinoja parantaa kuurojen ja viittomakielisten kirjastopalveluja. Selvityksessä tutkittiin viittomakielien asemaa Ruotsissa ja tuolloin tarjolla ollutta viittomakielistä materiaalia ja sitä tuottavia tahoja. Selvityksen valmistuttua kävi ilmi, että Ruotsissa oli tarve kirjastolle, joka ylläpitäisi palveluja kuuroille ja viittomakielisille, ja tarjoaisi tietoa aihepiiristä.

Projektin lopputuloksena Örebron läänikirjasto sai tehtäväksi toimia ”vastuukirjastona”, jota valtio rahoittaa. Örebron läänikirjasto valittiin ” vastuukirjastoksi” siksi, että paikkakunnalla on laaja kuurojen yhteisö ja kuurojen lukio. Kirjaston toiminta alkoi viisivuotisena projektina, mutta tarkoitus on koko ajan ollut, että toiminnasta tulee pysyvää. Projektin rahoitusta on kuitenkin jouduttu anomaan vuosittain uudestaan, eikä sen saaminen ole ollut varmaa. Projektin nykyinen rahoitus päättyy joulukuussa 2006. Statens Kulturrådin lisäksi toimintaa tukee Örebron kaupunki ja lääni. Koska kirjasto toteuttaa erikoistehtävää ja toimii valtakunnallisesti, rahoitusta on saatu Statens Kulturrådin yleisiin kirjastopalveluihin tarkoitetuista varoista. Pysyvää rahoitusjärjestelmää kirjaston toiminnalle ei siis vielä ole olemassa.

Toukokuussa 2006 julkistetussa selvityksessä (<http://www.regeringen.se/sb/d/6150/a/63759>) viittomakielien ja viittomakielisten asemasta Ruotsissa todetaan, että lain mukaan jokaiselle kansalaiselle on taattava oikeus kirjastopalvelujen käyttöön. Selvityksessä mainitaan viittomakielisen materiaalin vähäinen määrä äänikirjoihin ja pistekirjoituksella tehtyyn aineistoon verrattuna. Selvityksessä todetaan tarve kirjastolle, joka ohjaisi ja kehittäisi viittomakielisen kirjallisuuden hankintaa Ruotsin kirjastoihin. Lähitulevaisuudessa on tarkoitus lisätä tukea viittomakielisen materiaalin tuotantoon.

Kirjastolla on omat www-sivut, joita on tarkoitus laajentaa lähitulevaisuudessa. Sivuilla on hakumahdollisuus vk-aineistolle kirjaston tietokannasta, ja valmiita listoja aineistosta aihepiireittäin, esim. lastenkirjat. Viittomakielinen aineisto on kuurojen ja viittomakielisten lainattavissa. Osoite on: http://www.orebroll.se/regionutveckling/page_9238.aspx

Kirjaston lainattavissa oleva viittomakielinen aineisto koostuu muun muassa lasten- ja nuortenkirjallisuudesta, elämäkertoista ja tietokirjallisuudesta ja viittomakielien oppimateriaalista.

Kirjasto ei tuota itse viittomakielistä aineistoa, mutta se on läheisessä yhteistyössä Specialpedagogiska Institutenin (Sit) kanssa, joka on Ruotsin suurin viittomakielisen aineiston tuottaja.

Muita viittomakielisen aineiston tuottajia ovat muun muassa Sveriges Television (SVT), Svenska Dövas Riksförbundet (Teckenwebben), Utbildningsradion ja Svenska Kyrkan. Viittomakielinen tuotanto koostuu mm. tv-ohjelmista ja videokirjoista, joista enemmistö on

lastenkirjoja. Suurin osa materiaalista on kaksikielistä. Vuonna 2000 eri videokirjanimekkeitä oli n. 800 kpl. Ruotsissa viittomakielistä aineistoa on saatavilla paremmin yleisistä kirjastoista kuin esim. Suomessa.

Kirjaston toiminnasta vastaavan Helena Söderlundin mukaan kirjastossa olisi suuri kysyntä viittomakieliselle kaunokirjallisuudelle, jota tuotetaan kysyntään nähden melko vähän. Erityisesti tarvittaisiin lasten- ja nuortenkirjallisuutta.

Tärkeimmät asiakasryhmät:

- kuurot ja viittomakieliset
- toiset kirjastot, jotka kaipaavat tietoa aihepiiristä ja tekevät aineistopyyntöjä
- vk-aineiston tuottajat, jotka tarvitsevat tietoa olemassa olevasta aineistosta
- viittomakielen opiskelijat ja tutkijat yms.

Kirjaston tehtävät ovat seuraavat:

- huolehtia siitä, että kuurojen ja viittomakielisten kirjastopalvelut otetaan huomioon kirjastojen yleisessä kehittämistyössä
- työskennellä viittomakielisen materiaalin tuottamisen edistämiseksi
- levittää informaatiota aihepiiristä ja toimia ansiantuntijalaitoksena erityisesti muille kirjastoille.
- toimittaa aineistoa kaukopalveluna
- kerätä kokoelmiin kaikki Ruotsissa julkaistu vk-aineisto ja mahdollisimman paljon muuta vk-materiaalia (AV-aineisto ja kirjallinen materiaali) sekä aiheeseen liittyvää kirjallisuutta.
- ylläpitää ajantasaista tietokantaa vk-aineistosta
- kuurouteen liittyvän aineiston lisäksi kirjaston kokoelmiin kerätään aineistoa huonokuuloisista, kuuroutuneista, kuurosokeista ja kaikista viittomakieltä käyttävistä/ tarvitsevista ryhmistä.
- kirjasto kerää kuurojen kirjailijoiden tuotannon kokoelmiinsa
- kerää kuurouteen ja viittomakieleen liittyvien www-sivujen linkkejä
- kirjasto tarjoaa viittomakielen opetusmateriaalia
- kirjasto järjestää viittomakielisiä satutunteja

Tulevaisuudessa kirjasto toivoo voivansa jatkaa toimintaansa ja kehittää olemassa olevia palveluja (mahdollisesti yhteistyössä) Äänikirja- ja pistekirjoituskirjaston kanssa.

Tanska

Tanskassa on kolme yleistä kirjastoa, joissa toimii kuurouteen ja viittomakieleen erikoistuneet osastot. Kirjastot ovat Odense Centralbibliotek, Bibliotek Örnejev ja Grönlands Torv.

Kirjastoissa on tarjolla aineistoa kuuroista ja viittomakielisistä, sekä myös huonokuuloisista, kuuroutuneista, kuurosokeista ja sisäkorvaistutetuista. Örnejevin kirjaston kirjastonhoitaja on kuuro.

Kirjastojen tehtävät:

- tarjota kirjastopalveluja kuuroille ja huonokuuloisille
- asiakasryhminä myös vanhemmat, opiskelijat ja opettajat
- kerätä mahdollisimman paljon vk-materiaalia kokoelmiin ja ylläpitää ajantasaista tietokantaa aineistosta
- järjestää teemapäiviä esim. kuurojen lasten vanhemmille
- lainata aineistoa muualle Tanskaan
- toimittaa kaukopalvelua lähikirjastojen kautta

Kirjastojen kokoelmat koostuvat kielenopetusmateriaalista, viittomakielisestä aineistosta, tekstitetystä videoista ja kuurouteen ja huonokuuloisuuteen liittyvästä tutkimus- ym. kirjallisuudesta.

Tanskassa viittomakielisiä ohjelmia tuottaa Dövefilm. Vuosittain valmistetaan noin 40 tunnin pituista ohjelmaa, josta lapsille, nuorille ja aikuisille on varattu kullekin kolmannes. Ohjelmat lähettää Tanskan yleisradioyhtiö DR. Lisäksi Dövefilm tuottaa yhdessä DR:n kanssa 10 minuutin päivittäisen uutislähetysten. Ohjelmatuotantobudjetti on 10,25 miljoonaa kruunua, josta Tanskan valtion osuus on 70 %, DR:n ja muiden tahojen 30 %.

Lisäksi viittomakielisellä digi-kanavalla esitetään päivittäin 4 uutis- ja ajankohtaisohjelmaa, joissa tulkkaukset ja käännökset tekee kaksi viittomakielen tulkkiä.

Norja

Möller kompetansesenterin kirjasto tarjoaa palveluja kuuroille ja viittomakielisille. Kirjasto kerää kokoelmiinsa aineistoa kuuroudesta, kuurojen kulttuurista, historiasta, viittomakielestä, ja oppimateriaalista.

Kirjaston kokoelmat on luetteloitu Norjan tieteellisten kirjastojen yhteistietokantaan.

Kirjaston aineistoa voi lainata joko kirjastosta, tai kaukolainana paikallisten kirjastojen kautta.

Viittomakielisiä ohjelmia tuottaa Döves Media. Sen ohjelmia lähetetään Norjan yleisradioyhtiön NRK:n kanavilla vuosittain noin 35 kappaletta; ohjelman pituus on 14 minuuttia. Norjan valtio rahoittaa tuotantoa noin 5 miljoonalla kruunulla (noin 640 000 eurolla) ja NRK 600 000 kruunulla (77 000 eurolla.).

Liitetaulukko 1. Tuotantokulut aineistotyypeittäin

Kustannuslaskelman sisältämät tuotantokulut ovat aineistotyypeittäin seuraavat:

16 lastenohjelmaa, keskipituus 20 minuuttia,	64 000 €
16 nuortenohjelmaa, 20 minuuttia,	64 000 €
4 koko perheen elämysohjelmaa, 30 minuuttia	46 600 €
4 senioriväen videolehteä, 30 minuuttia	24 000 €
4 suomenruotsalaisella viittomakielellä tuotettua ohjelmaa, 30 minuuttia	30 000 €
4 sivistys- ja ajankohtaisohjelmaa, 45 minuuttia	40 000 €
6 kirjallisuuskäännöstä, 30–45 minuuttia	32 400 €
3 lasten/koko perheen elokuvakäännöstä, 90 minuuttia	36 450 €
4 viittomakielellä valmistettua kulttuuri- ja taideohjelmaa, 30–60 minuuttia	35 600 €
<i>Oppimateriaalituotanto toteutetaan kolmena tuotantolinjana:</i>	
Viittomakieli äidinkielenä/suomi vieraana kielenä	110 000 €
Muiden oppiaineiden viittomakielistä materiaalia	95 000 €
Viittomakieli vieraana kielenä	95 000 €
Lisäksi oheismateriaalit	15 000 €
Tuotantokulut ovat yhteensä	688 050 €

Tuotantokulut on laskettu keskimääräisen minuuttihinnan mukaisesti. Minuuttihinta vaihtelee paitsi ohjelmatyypeittäin, myös ohjelmatyyppien sisällä.

Kirjallisuutta

- Hedren, Johan & Hoyer, Karin & Londen, Monica & Wenman, Lena & Westerholm, Håkan & Östman, Jan-Ola, 2005: Finlandssvenska teckenspråkiga i dag.. FinSSL – FINLANDSSVENSKT TECKENSPRÅKET, 2005. Östman, Jan-Ola (red.). s. 113–122. Nordica. Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur. Helsingfors universitet. Helsingfors: Universitetstryckeriet
- Jokinen, Markku, 2000: Kuurojen oma maailma – kuurous kielenä ja kulttuurina. Viittomakieliset Suomessa, toim. Malm, Anja. s. 79–101. Pieksämäki: Finn Lectura.
- Jokinen, Markku, 2000b: Viittomakielinen opettajankoulutus. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakointihankkeen (OPEPRO) selvitys 7. Opetushallitus. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Kobor-Laitinen, Zita (julkaisematon, 2006): Humanistisen ammattikorkeakoulun tulkkimuuntokoulutuksen opinnäytetyö. Helsinki.
- Kuntoutusohjaajien tilastot kuulovammaisista lapsista sairaanhoitopiireittäin kevään 2004 aikana. Moniste. Kuulovammaisten lasten vanhempien liitto ry.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Vammala: Opetushallitus.
- Raino, Päivi, 1995: Suomi kuurojen toisena kielenä. Virittäjä 1995; 3. s. 413–420.
- Rissanen, Terhi, 1985: Viittomakielen perusrakenne. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja no. 12.
- Salmi, Eeva & Laakso, Mikko, 2005: Maahan lämpimään – Suomen viittomakielisten historia. Kuurojen Liitto ry. Helsinki: Libris Oy.
- Taide tarjolle, kulttuuri kaikille, Vammaiset ja kulttuuri- toimikunnan ehdotus toimenpideohjelmaksi (Opetusministeriön julkaisuja 2004:29).
- Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus, Opetusministeriön toimenpideohjelma 2006–2010 (Opetusministeriön julkaisuja 2006:6).
- Videotoimikunnan I osamietintö, Kuurojen videokirjaston perustaminen. (Komiteamietintö1984:31).

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 978-952-485-306-4 (nid)
ISBN 978-952-485-307-1 (PDF)
ISSN 1458-8102

Julkaisumyynti:

Yliopistopaino
PL 4 (Vuorikatu 3)
00014 Helsingin Yliopisto
puhelin (09) 7010 2363
faksi (09) 7010 2374
books@yopaino.helsinki.fi
www.yliopistopaino.helsinki.fi

Bokförsäljning:

Universitetstryckeriet
PB 4 (Berggatan 3)
00014 Helsingfors Universitet
telefon (09) 7010 2363
fax (09) 7010 2374
books@yopaino.helsinki.fi
www.yliopistopaino.helsinki.fi